

Kokkuvõte

Selles peatükis oli vaatluse all õigus elule, selle käsitlemisel ette tulla võivad küsimused ning riigi kohustused inimelu kaitsmisel. Samuti mõtestati siin piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keelu absoluutsust ning sellest üleastumise tagajärgi. Uuriti väärkohtlemise liike ja trajektoore, võimalikke teoreetilisi põimumisi ja praktilisi põrkumisi. Kirjeldati, kes mil viisil väärkohtlemises osaleb ja millist vastutust kannab. Selgitati riigi samme piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise ärahoidmiseks, väärkohtlemise juhtumitest teavitamiseks ning nende tõhusaks uurimiseks. Märgitakse ära ka see, kuidas saab väärkoheldud inimene nõuda, et selline kohtlemine lõppeks, ja saada kannatuste eest hüvitist.

Pilk heideti eri tasanditel tegutsevatele kolmele valvurile – CPT-le, SPT-le ja NPM-ile, kes on kutsutud ellu piinamist ja väärkohtlemist ennetama ning seeläbi inimväärlikust eitavaid või seda ründavaid tegusid ära hoidma. Mõistagi ei kindlusta järelevalvajate töö, et piinamist, ebainimlikku või alandavat kohtlemist ja karistamist on võimalik inimeste tegudest ja mõtetest jäädavalt välja juurida. Ent rahvusvahelised, piirkondlikud ja riigisisised õigusaktid on tänaseks andnud järelevalvajatele tööriistad, millega võidelda väärkohtlemise vastu avalikkusele suletud kohtades, kus viibivad inimesed, kelle häält ei ole üldse või piisavalt kuulda ning kes sõltuvad oma põhivajadustes võimupositsioonil olijatest.

See aga, kuidas ka kõige kaugemates ja pimedamates kohtades inimesi koheldakse, on mõõdik, mis kajastab, mil määral piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keeldu kogu ühiskonnas mõistetakse ja austatakse. Eri riikide kinnipidamiskohtade olukorra kohta annavad ülevaateid nii CPT, SPT kui NPM-ide aruanded ja neis sisalduvad soovitusel.

Tihtipeale ei piisa aga väärkohtlemise keelu järgimise tagamiseks neist nn pehme õiguse (*soft law*) vahenditest. Põhimõttelist laadi muutustele annavad tõuke Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid, mis on õiguslikult siduvad (st täitmiseks kohustuslikud) riigile, mille suhtes need on tehtud. Lahendites väljendatud seisukohad ja mõnel juhul küllalt selgelt jälgitavad mustrid (nt kinnipeetava kambriruumi teemal)

ulatuvad aga kaugemalegi ning mõjutavad tihti kohtuasja osapooliks mitte olnud riikide erinevat laadi otsuseid (sh riigisiseste kohtute lahendeid), poliitikat ja tegevust. Tähelepanuväärne on, et Euroopa Inimõiguste Kohus kasutab oma lahendites aina enam järelevalvajate (nt CPT) eksperdi hinnanguid. Järelevalvajatele pakuvad kohtu lahendid omakorda tuge soovitude põhistamisel. Inimesele on järelevalvajate aruanded (sh õiguskantsleri kui riigi ennetusasutuse seisukohad) jällegi abiks enda õiguste kaitsmisel riigi kohtutes.

Vaatamata neile mehhanismidele, mis on loodud kujuteldava maja alusmüüriks oleva inimväärikuse ja sellele seintena toetuvate inimõiguste kaitseks, leiab piinamine, ebainimlik või alandav kohtlemine ja karistamine kahjuks maailmas endiselt aset. Selle põhjuseks ei ole mitte niivõrd õiguslikud lüngad, kuivõrd riikide puuduv või puudulik poliitiline tahe täita rahvusvaheliste lepingutega võetud kohustusi. Poliitilise tahte teket saavad aga mõjutada poliitilised lahendused.^{[1](#)}

- ^{[1](#)}Vt nt de Londras, F., Dzehtsiarou, K. Mission Impossible? Addressing Non-execution through Infringement Proceedings in the European Court of Human Rights. – International and Comparative Law Quarterly 2017/ 66 (02), lk 467–490.